

VENY, Joan (2021): *Petit Atles Lingüístic del Domini Català*, volum 8. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 435 p.

Qüestions generals

El mes de setembre de 2021 veia la llum el volum vuitè del *Petit Atles Lingüístic del Domini Català* (PALDC). Tal com podem llegir just començar la introducció, aquest volum conté 251 mapes seleccionats entre els 303 de què consta el volum vuitè de l'*Atles Lingüístic del Domini Català* (ALDC, 2016) i entre les 51 llistes de materials que no hi van ser cartografiats.

Aquest volum conté 4 mapes comparatius, 50 de fonètics —21 de vocalisme i 29 de consonantisme—, 19 d'altres variants, 45 de morfologia —gènere, nombre, demostratiu, possessius, article personal, numerals—, 3 de sintaxi i 130 de lèxic, dels quals 46 referents a *El mar. Els vaixells. La pesca* i 84 a *Vària*. El total de 251 mapes correspon als que duen la numeració del 1106 al 1356. Segons la manera de cartografiar la informació lingüística, tots els mapes són sintètics, en color, tretze dels quals són alhora sintètics i simbòlics —1205, 1206, 1225, 1251, 1252, 1282, 1301, 1309, 1314, 1315, 1316, 1337, 1347. A diferència del volum anterior, on, en algunes ocasions, l'explicació addicional a cada mapa va acompanyada de fotografies d'algunes aus, en aquest vuitè només hi ha dues il·lustracions, la de la quaderna d'una embarcació —1241— i la d'un rap —1260.

Semblantment als volums anteriors del PALDC, el vuitè segueix l'esquema amb què el Dr. Veny ens té acostumats. En cada mapa hi trobem la definició de l'enunciat, l'anàlisi etimològica i motivacional de cada entrada amb les seves variants, la distribució geogràfica de cadascuna, la justificació de l'àrea més extensa, amb referència numèrica a les més puntuals i si els mots en qüestió estan acceptats o no per la normativa. La «introducció» del vuitè volum va seguida de les «convencions gràfiques» i la «relació dels punts d'enquesta» ordenada primer segons l'índex numèric i després segons l'índex alfabètic. Segueixen dos mapes introductoris, un amb els punts d'enquesta i l'altre amb les comarques. El volum es tanca amb 17 pàgines dedicades a la bibliografia, 9 a la terminologia lingüística i 55 a l'índex alfabètic de mots. El volum conclou amb les 3 pàgines que ocupa la taula.

En ser que l'apartat de lèxic d'aquest vuitè volum, en part, està dedicat a *El mar. Els vaixells. La pesca*, la majoria de mapes referits a aquests camps semàntics presenten poques respostes, atès que es tracta d'un vocabulari molt específic que afecta un tant per cent de la població molt reduït. És el cas de conceptes com *la popa*, *l'escàlem*, *la ressaca*, *el llagut*, *l'aladrava*, *el llast*, *la proa*, *calafatar*, *escar*, *l'amarra*, *l'amant*, *l'antena*, *l'arjau*, *l'estrop*, *la quaderna*, entre d'altres. Malgrat l'especificitat d'aquest camp semàntic, de l'acció de «servir-se dels remes per a fer avançar una embarcació en l'aigua», el català disposa dels sinònims *remar* i *vogar* (1239), aquest darrer més propi del llenguatge mariner. La part davantera del buc d'una nau rep el nom de *proa* —(1161), costa del Principat i costes de ponent de Menorca, Mallorca i Eivissa—, que presenta les variants fonètiques de *prova* —amb consonant antihiàtica, a les costes de llevant de Menorca, Mallorca i Eivissa i a la costa central valenciana—, i *prua* —forma només recollida a Sant Cebrià del Rosselló, Cambrils i l'Alguer.

Són molt pocs els mapes d'aquest vuitè volum on constatem la bipartició del català en els dos grans blocs dialectals, en són mostra algun mapa fonètic —*setze* (1174)—, algun de morfològic —(*n'hi ha / n'hi han*) *massa / masses* (1211)— i algun de lèxic —*emprar / manllevar* (1297), tot i que *manllevar* ha fet alguna incursió en nord-occidental. De vegades, el balear presenta paral·lelismes amb el català occidental, és el cas de *redó / rodó* (1118), *arena / sorra* (1228)—l'alguerès també comparteix *arena*. En altres ocasions veiem àrees nítides que no s'ajusten a la bipartició de blocs dialectals. Ho comprovem en el cas de *roig* i *vermell*; *vermell* s'estén pel català sud-oriental, part del nord-occidental, el balear, l'alguerès, i a part del valencià meridional, com a conseqüència de la repoblació mallorquina del segle XVII; *roig*, en canvi, és d'ús habitual en català nord-oriental —capcinès i rossellonès—, el tortosí, i el valencià. De manera similar, en el mapa dedicat al plural *homes* (1124), es cartografiaven tres resultats en àrees ben delimitades: la variant *hòmens* —que conserva la nasal etimològica dels antics proparoxítons llatins—, *homes* —amb pèrdua de la nasal—, *homos* —sense nasal i amb assimilació de la vocal àtona.

En altres ocasions, la dualitat de solucions no s'ajusta als dos blocs dialectals, sinó que la variació es produeix a partir d'una distribució geogràfica aleatòria. Tot el bloc occidental manté la forma etimològica *nostre*, paral·lelament a com ho fa part del català central i com ho fa el català nord-oriental; mentre que part del català central, del tarragoní, del balear i de l'alguerès comparteixen la variant amb assimilació de la vocal àtona *nostro*. Amb *llangosta* i *llangostí* —1137, 1138, respectivament— s'observa el paralelisme entre el bloc occidental i el tarragoní, mentre que el bloc oriental comparteix *llagosta* i *llagostí*, sense la nasal adventícia, amb el valencià meridional.

L'homogeneïtat territorial dibuixa zones més o menys nítides amb solucions com (*ametlla*) *amarga* (1187) —forma estesa bàsicament per tot el bloc occidental i l'eivissenc—, *amargant(a)* —català oriental continental i alguerès— i *agra* —menorquí i mallorquí—; en aquest cas concret amb tres àrees territorials diferenciades. Quatre variants formals que designen el *Gadus morhua* (1255) es reparteixen el territori en quatre zones: la d'*abadejo* —que s'estén pel bloc occidental, llevat dels extrems nord i sud—, la de *bacallà* —català sud-oriental, balear, alguerès i nord i sud del bloc occidental—; i la de *merluça* i *juliana* —ambdues manlleus de l'occità—, que es reparteixen el territori del català nord-oriental. També es dibuixen zones prou ben perfilades territorialment en la cartografia lingüística els significants referits a *tou / bla* (1277), *llaminer / llépol* (1292).

També es dibuixen zones més o menys nítides en els mapes on es cartografiaven els numerals *disset*, *divuit* i *dinou* (1175, 1176, 1177). A la Catalunya del Nord s'hi localitzen les formes més arcaïtzants, amb la conservació de l'alveolar sonora intervocàlica. A la Franja d'Aragó, a l'àrea tortosina, a les Balears i a l'Alguer s'empenen les formes sense l'alveolar i amb reducció de les vocals àtones del hiat. A quasi tot el Principat de Catalunya, les formes han patit el tancament de la vocal àtona. Al País Valencià, presenten una accentuació plana a partir de la tonicitat del primer dels elements etimològics que els van generar —el numeral llatí DÉCE. Tanmateix, si es consulta el redactat amb què el Dr. Veny acompanya cadascun d'aquests tres mapes, podrem observar les particularitats de cadascuna d'aquestes zones.

De manera similar, apareix un altre mapa prou ben caracteritzat per zones homogènies que presenta els resultats de l'adverbi *gaire* (1212), quan se'n fa un ús adverbial o adjectival.

Els arcaïsmes, localitzats en àrees laterals i de repoblacions tardanes acostumen a dibuixar també zones clarament delimitades en la cartografia lingüística, ho comprovem a *davallar* (1303) o *sortir* (1304).

En aquest vuitè volum del *PALDC*, destaquen el rossellonès i el capcinès com a varietats geogràfiques més diferenciades. Així ho palesen formes autòctones que afecten els diferents nivells lingüístics. En el nivell fonètic hi ha *matei* (1147), *pei* (1148) —“mateix” i “peix”, respectivament on la prepalatal fricativa sorda /ʃ/, en posició final, s'articula semiconsonant palatal [j], *matei* apareix també a Santanyí, a l'illa de Mallorca. En el nivell morfològic apareix el femení analògic *iguala* (1185) de manera homogènia, malgrat que el trobem esporàdicament arreu del territori lingüístic; el demostratiu de llunyania amb un plural analògic *aquellos* (1208) —usual també en alguerès—; el possessiu *llur* (1226); l'adverbi *pus* (1330) perviu en frases negatives —*no en vull pus*—, usual encara també a Mallorca; l'indefinit *quelcom* (1337); l'infinitiu *büller* (1167), amb canvi de conjugació de la tercera a la segona —similarsment s'esdevé en ribagorçà amb la variant *bulldre*. En el nivell lèxic, el català nord-oriental se singularitza per la conservació dels verbs *muntar* (1145) —viu també al Camp de Tarragona i a l'Alguer— i *cercar* (1301) —d'ús compartit a Menorca, Mallorca i l'Alguer; hi ha un ús exclusiu dels mots *sarda* (1258) “sardina”, i de *buldroi* (1260) —considerat un occitanisme per Veny— “rap”.

I com a préstecs de l'occità, el català nord-oriental presenta encara *dingús* (1173) “ningú”, *greixar* (1308) “untar”, *atudar* (1321) “apagar”, *dos fagots* (1324) “dos feixos”, *calcús* (1336) “algú”. Encara en aquest dialecte cal destacar uns altres manlleus, els que provenen de la llengua francesa. *Quatrième* (1128) “quart”, *mueta* (1272) “gavina”, *vuit hores* (1313) “les vuit”, *vuit hores i un quart* (1314) “un quart de nou”, *quatre-vints* (1340) “vuitanta”, *quatre-vint-deu* (1341) “noranta”, *tiralira* (1307) “guardiola”, entre d'altres.

De préstecs, les varietats del català també en tenen de la llengua espanyola. A l'Alguer, a l'àrea del tortosí i al sud de la Franja d'Aragó s'usa *feo* (1108) “lleig”; *guapa* (1114) arreu del domini lingüístic,

considerada forma normativa, —llevat de l'Alguer, on empren *bella*—; *mentira* (1143) “mentida” — al País Valencià i a la franja d'Aragó—; *alme[χ]a* (1270) “cloïssa” —arreu del domini lingüístic, que ha trobat més resistència, sorprenentment, al nord i al centre del País Valencià, on s'usa *petxina*—; *arras-trar* (1298) “arrossegar” —es recull puntualment arreu, però de manera més homogènia al País Valencià i a la franja d'Aragó—; *buenas tardes* o *bones tardes* (1319) —apareix arreu del territori, de Salses a Guardamar i de Fraga a l'Alguer—; *loco* (1323) “boig” —a la Franja d'Aragó, el País Valencià i Eivissa—; *antes* (1346) “abans” —s'escampa arreu del domini lingüístic, però principalment per la Franja d'Aragó i el País Valencià—; *después* (1347) “després” — apareix arreu, però principalment per la Franja d'Aragó, el País Valencià i les Balears i Pitiüses. Destaca el préstec de l'alguerès *lego* (1349) —paral·lisme amb l'*alego* del sud del Principat— “aviat”.

L'alguerès és la varietat que rep préstecs del sard: *súcuro* (1181) “sucrer”; *maco* (1323) “boig”; *reda* (1246) “xarxa” —pronunciat [ˈrera], segons Veny és una forma híbrida entre el català *red* i el logudorès i el sassarès *rezza*—; *mal* (1283) “dolent”; *moneda* (1306) “diners”; *a mos vere* (1318) “a veure”; *calquiü* (1336) “algú”. També en rep de l'italià —*vèrgines* (1195) “verges”; *cavalló* (1229) “onada”; *xèrnia* (1256) “mero”; *salvarinari* (1307) “guardiola”; *la Madona* (1322) la Mare de Déu”; *assai* (1338) “molt”.

El menorquí i el mallorquí, conjuntament, ofereixen poques formes genuïnes, entre les quals trobem *teba*, *teb* (1169) “tèbia, tebi” respectivament; *agra* (1187) “amargant”; l'ús de l'article salat *sa* (1189) i *es* (1190), —procedent del demostratiu llatí *ĪPSA*, *ĪPSU*, recollit també, residualment, a la Costa Brava i a Tàrbena, a la Marina Baixa—; *homos* (1194) “homes”; *mu mare* (1221) “ma mare”; *anfós* (1256) “mero”; *llop* (1259) “llobarro”; *fermar un paquet* (1299) “lligar un paquet”; *davallar* (1303) “baixar”; *torbar-se* (1310) “tardar” —només a Mallorca—; l'indefinit *qualcú* (1336) “algú”; un altre indefinit *qualque cosa* (1337) “alguna cosa”; el verb *rallar* (1294), amb el significat de “parlar, enraonar”, d'ús exclusiu a Menorca i residual a Mallorca.

L'àrea valenciana —incloent-hi sovint també la tortosina— presenta no poques particularitats lingüístiques. Destaquen termes com *polp* (1136) —forma etimològica compartida per l'eivissenc i l'alguerès—; *mentida* (1143) “mentida” —introduïda en aquell territori a través dels repobladors aragonesos medievals; també estesa per la Franja d'Aragó—; *estrela de mar* (1162); la forma feminitzada analògicament de l'adverbi *aixina* (1178); el plural etimològic *boscs* (1199); el demostratiu neutre de proximitat *açò* (1203) —compartit pel menorquí—; *cavalla* (1261) “verat”; *carranc* (1267) “cranc” —variant recollida al centre del País Valencià—; *gord* (1276) “gras” —compartint territori amb *gros*, *gord* també és la forma pròpia eivissenca—; *roin* (1283) “dolent”; *jui* (1284) “judici”; *fartó* (1291) “fart, golafre”; *a espai / a esplai* (1356) “a poc a poc”.

Se circumscriuen en zona tortosina formes com *pinzes* (1150) “pinces” —amb sonorització de l'al·veolar—, *la temor* (1165) i *temor* (1282) “la por” i “poruc”, respectivament —les tres compartides amb el valencià septentrional—; *escrita* (1262) “rajada”. El català septentrional de transició presenta unes variants lèxiques pròpies com *clavellada* (1262) “rajada”; *roger* (1263) “moll”; *anxova* (1264) “seitó”.

Són escassos els mapes on només apareix cartografiada una sola forma, és el cas de l'adjectiu *brut* (1107), exclusiu arreu del territori. El mateix passa amb el lexema *goig* (1109), que presenta variació fonètica en el resultat del grup de iod llatí DJ —GAUDIŪ > *goig / goi* —als Pallars i a la Ribagorça—. El mapa dedicat al numeral *quatre* (1126) també presenta prou homogeneïtat, només trencada per la forma *cotre*, amb monoftongació, localitzada en algun punt del Conflent, de la Cerdanya, del Bages, de l'Anoia. El mapa dedicat a la preposició *sense* (1129) només veu alterada l'homogeneïtat cromàtica al centre i sud del País Valencià on es localitza la variant *sinse*, préstec de l'adstrat medieval aragonès; i *sin* —préstec de l'espanyol— puntualment al nord i sud de la Franja i sud valencià.

Nivell fonètic

Si concretament ara sobre cadascun dels nivells lingüístics cartografiats en el volum vuitè del *PALDC*, en el fonètic, observem els resultats de *res* (1123) < RES—, on la E del llatí clàssic en posició tònica

s'articula vocal palatal semitancada [e] en català occidental i en alguerès —en aquest cas per influència del sard—, vocal medial semitancada [ə] en balear, vocal palatal semioberta [ɛ] en català sud-oriental, menorquí oriental i eivissenc occidental, mentre que el català nord-oriental presenta una vocal palatal mitjana [ɛ̃]. Cal dir que, en aquest cas concret de *res*, la pronúncia de la vocal palatal semitancada [e] penetra dins el català central.

En canvi, el resultat de *Ē* en el mot *vela* (1112) —< VĒLA, on *Ē* està condicionada per /l/— presenta una distribució de solucions diferent a la de *res*. Tot el bloc occidental i el català sud-oriental, comparteixen el resultat de la palatal semioberta [ɛ], el balear articula la medial semitancada [ə], el català nord-oriental presenta la palatal mitjana [ɛ̃], i només l'alguerès pronuncia la palatal semitancada [e].

Un altre exemple de *Ē* tònica llatina ens l'ofereix *SEPIA*, on la *Ē* està condicionada per una iod. Aquí, trobem tres resultats, el més estès geogràficament és de palatal semitancada [e] —valencià, tortosí, part del tarragoní, eivissenc, el català central marítim i el septentrional de transició marítim, també—; s'observa el resultat de palatal semioberta [ɛ], puntualment, arreu del territori continental; i en català nord-oriental, balear i alguerès el mot és articulat amb vocal palatal tancada [i] —a Catalunya del Nord i a Mallorca es produeix l'emudiment de la vocal medial oberta final /a/, com acostuma a passar en els esdrúixols acabats en /ia/.

En el vessant velar, el resultat de la *ō* del llatí clàssic en posició tònica és diferent segons el mot que la contingui. Així doncs, en el cas de *PŌNTE* → *pont* (1115)— observem que, bàsicament a tot arreu, el resultat és el de velar semioberta [ɔ]; puntualment, el català septentrional de transició, sobretot el del litoral, presenta el resultat de velar semitancada [o], mentre que en català nord-oriental, el resultat és el de velar tancada [u]. En canvi, la *ō* tònica de *FRŌNTE* → *front* (1121)—, malgrat que també presenta els mateixos resultats, no ho fa amb la mateixa distribució territorial. En aquest mot, la solució general és la de la vocal velar semitancada [o]; només puntualment a l'àrea de transició entre el català occidental i l'oriental, als Pallars, a la Franja i, puntualment, també en valencià septentrional s'observa l'articulació de velar semioberta [ɔ]; només el català nord-oriental presenta la velar tancada [u].

Quant al consonantisme, observem, entre d'altres, el resultat del grup consonàntic /nt/ en posició final, a través del lexema *pont* (1140). Aquest grup final manté els dos elements en alguerès, menorquí, mallorquí, valencià central i part del valencià meridional —àrees laterals i tardanes—; a la resta del territori, la dental ha acabat dessensibilitzada. El grup de iod *BJ* en posició intervocàlica presenta cinc resultats geogràfics. En el cas de *RŪBĒA* → *roja* (1141)— observem que el resultat més antic, el de la prepalatal africada sonora [dʒ], es localitza també en àrees laterals i tardanes: balear, valencià septentrional i meridional, puntualment a la Franja; l'ensordiment d'aquesta consonant es produeix en valencià central i al sud de la Franja d'Aragó; el conjunt ribagorçanopallarès presenta la solució pròpia —compartida amb l'aragonès— de semiconsonant palatal tancada [j]; en lleidatà, tortosí i tarragoní s'observa l'articulació d'una prepalatal fricativa sonora precedida de iod [jʒ]; la cinquena opció és la de la prepalatal fricativa sonora [ʒ], que apareix en la zona del català nord-oriental i sud-oriental —llevat del tarragoní.

Troblem algun altre exemple més de grups de iod, com ara *LJ*, present en el mot *TALĒĀRE* → *tallar* (1146)—. El català coneix dos resultats històrics provinents d'aquest grup: el més estès geogràficament és el de la líquida palatal [ʎ] —com a conseqüència del fenomen del lleisme—; la solució fonètica que s'estén per una àrea més reduïda —fruit del fenomen de la iodització— és el de la semiconsonant palatal [j] amb plena vitalitat encara en balear, però en procés de substitució en català central i en català septentrional de transició. En aquesta ocasió, Veny exerceix el seu mestratge en tots els àmbits de la filologia, en el sentit més genuí del mot. Tal com ens té acostumats el mestre, ara ens obsequia amb tot un desplegament de coneixements no només diatòpics —*tallar*, *taiar* i la seva distribució geogràfica—, sinó també diacrònics —etimologia del mot, documentació antiga que testimonia el fenomen de la iodització—, diastràtics —el lleisme de les classes benestants barcelonines, la consideració de la iodització com a fenomen estigmatitzat—, diafàsics —model prestigiat de l'estàndard de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació.

Nivell morfosintàctic

En el nivell morfosintàctic destaca, particularment, l'espai dedicat als demostratius (1204-1208) i a l'article personal (1216). Als demostratius de proximitat se'ls dedica quatre pàgines i sis mapes, encara que quatre comptabilitzin com un de sol. El demostratiu de proximitat masculí singular ve cartografiat a partir de quatre mapes, atesa la gran variació que presenta, als quals els correspon el número 1204; en un mapa venen cartografiades les formes reforçades *aquest*, *aqueix* i les simples *este* i *eixe*; un altre està dedicat a les variants formals d'*aquest* —*aquest*, *aquet*, *aguet*—; un tercer, a les variants formals d'*aqueix* —*aqueix*, *aquei*—; i el quart, a les variants formals d'*este* —*este*, *iste*. Al masculí plural —*aquests*, *aquestos*, *estos*— li correspon el mapa 1205 i al femení singular —*aquesta*, *aqueta*, *esta*—, el 1206.

A l'article personal se li dediquen 4 mapes, als quals correspon el número 1216. Hi trobem també la variació de gènere en alguns substantius —*la mar* (1179), *el gel* (1180), *la front* (1184)—, els pronoms personals de 1a i 2a persones del plural (1170, 1171 respectivament), l'article definit singular (1190) i plural (1193), els possessius formals (1217-1223), adverbis de temps i de lloc —*abans* (1346), *després* (1347), *enrere* (1348), *aviat* (1349), *a dalt* (1350), *a baix* (1351), *damunt* (1352), *sota* (1353), *dins* (1354), *fora* (1355). La cartografia dedicada a l'article definit també dibuixa ben delimitades les àrees de cada variant.

Nivell lèxic

Són 46 els mapes dedicats al camp semàntic de *La mar*. *Els vaixells*. *La pesca* —cal recordar que el mestre Veny és un excel·lent especialista en ictionímia. Si contrastem els noms amb què el català designa la *llissa* (1257) i l'*eriçó de mar* (1271), observem que, en el primer cas, *llissa* és la forma general emprada arreu del territori lingüístic, només dues zones molt concretes i reduïdes presenten lexemes diferents, a la costa central del Principat s'hi localitza *llissera* —amb sufix àton *-era*, similar al d'altres peixos: *aranyera*, *càntera*, *mòllera*, tots noms propis del parlar de Cambrils—; a l'Alguer, a Eivissa i a Felanitx i Santanyi, s'hi recull *mújol*. L'altre exemple ens el forneix els noms de l'*eriçó de mar*, que presenta una gran varietat onomasiològica. En el mapa 1271 només es cartografien tres variants, *eriçó* —la forma més estesa arreu—, *garota* —al Rosselló, l'Empordà i el Maresme—, *bogamari* —a l'Alguer, la Selva, Menorca, Eivissa, a l'extrem sud-occidental i sud-oriental de Mallorca, i al sud valencià. Però, en el redactat que es dedica a aquest mapa, el Dr. Veny dona notícia d'altres denominacions més puntuals com *auriçó* —Cambrils—, *eriçó de mart* —Sant Boi de Llobregat—, *eriçó de marc* —Sentmenat—, *esteriçó de mar* —Fraga—, *grota* —Sant Andreu de Llavaneres, Santa Coloma de Queralt—, *angrota* —Llançà—, *esgarota* —Sant Cebrià de Rosselló—, *garoina* —Begur—, *oriç* —Palamós—, *eriçó* —Alberic—, *ariçó* —la Llosa de la Plana—, *vogo* —Santanyi—, *bogo* —Palma—, *bogamari* —Palma—, *bogomarina* —Alacant—, *vogamari* —Ciutadella, Maó—, *capellà* —Albocàsser, Alcalà de Xivert—, *capellanet* —Vinaròs—, *olleta* —Altea.

Anàlisi etimològica i variants normatives

Veny exerceix el seu mestratge en diacronia i en normativa en cadascuna de les intervencions en tot el volum. Veny mai no pontifica, sempre deixa la porta oberta a poder trobar noves explicacions sobre l'origen dels significants quan l'ètim no acaba de ser ben bé clar. El mestre Veny és un pou de saviesa que dona la informació justa i precisa. Convido el lector que frueixi amb la lectura de les entrades dedicades, per exemple, a *sucré* (1181), *arena* (1228), *xarxes* (1246), *verat* (1261), *rajada* (1262), *gamba* (1268), *musclo* (126), *escamarlà* (1163), *delfí* (1164). Dels diferents significants catalans del *Nephrops norvegicus* només *escamarlà* és l'únic mot normatiu. Convé puntualitzar, però, que la variant tarragonina *gadaganc* ja va ser inclosa a l'edició digital de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, III. Lèxic*, a cura del mateix Joan Veny, l'any 2018, publicada en paper el març d'aquest 2022.

El *PALDC* és una eina inqüestionable que evidencia la unitat de la llengua a partir de la diversitat, de la variació que el català presenta arreu del seu territori. Les variació no s'ajusta, no s'adscriu a cap

divisió administrativa. D'entre els tres tipus d'atles —puntuals, simbòlics i sintètics—, aquests darrers són els més accessibles, i més si són en color. Esdevenen una eina pedagògica de cabdal transcendència perquè permeten localitzar còmodament les variants lingüístiques cartografiades. El *PALDC* és el col·fó, la cirereta del pastís, la culminació de la producció dialectològica del mestre Veny. Esperem amb delit el novè i darrer volum d'aquesta magna i excepcional producció.

Pere NAVARRO GÓMEZ
Universitat Rovira i Virgili

VENY, Joan (2022): *Memòries d'un filòleg norantí*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 184 p.

La llengua ens configura i ens explica. Naixem i esdevenim immersos en una realitat humana que s'ha nodrit i enlairat des de la continuïtat d'un llegat construït per la successió de les generacions amb voluntat d'aprenentatge i de transcendència i en diàleg amb la naturalesa des d'un anhel de dignificació de la pròpia existència.

Estudiar la llengua —la seva evolució, la diversitat en què es manifesta, els mecanismes que intervenen en el seu funcionament...— és una de les professions més belles i intel·lectualment enriquidores. Joan Veny i Clar la va encertar de ple dedicant-s'hi. I ho ha fet amb perspicàcia, amb generositat i amb passió.

Els fruits assolits en molts anys de lliurament lluminós a la filologia són indiscutiblement formidables. N'hi ha prou de fer una ullada al conjunt de les seves publicacions.

Quan parlem o escrivim, no tan sols transmetem uns pensaments o unes emocions per mitjà de les paraules, sinó que hi reflectim —sovint sense ser-ne prou conscients— qui som i com som. En el cas del professor Joan Veny i d'aquest preciós conjunt d'evocacions del seu passat i els seus paisatges, és ben bé així. Llegint aquestes pàgines hi retrobem l'home i el científic confluint en una mateixa veu.

A l'hora que hi va enfilant la narració dels seus records, hi va inserint ara i adés apunts sobre l'origen dels mots o sobre el procés que explica la transformació de forma i de sentit que han sofert, començant pels seus mateixos cognoms i continuant per localismes del parlar de Campos o Lluçmajor que van incorporar-se d'una manera espontània a la seva experiència del llenguatge.

Joan Veny va néixer l'any de la mort d'Antoni M. Alcover, 1932, i, tot i que Veny sempre m'ha semblat més proper a la lúcida i a cops irònica bonhomia de Francesc de B. Moll, cal reconèixer que Alcover i Veny no tan sols comparteixen una profunda estimació per la llengua com a objecte d'estudi, sinó també un gust i un talent per redactar com a autèntics escriptors.

Confio que quedi clar del que he assenyalat fins ara que capbussar-se en aquestes *Memòries d'un filòleg norantí* constitueix una aventura estimulants i un plaer. Ho és pel que Joan Veny hi conta, però també per la manera com conquereix l'atenció del lector amb aclucades d'ull que ens acosten el savi que hi ha darrere de cada frase.

Joan Veny ha estructurat aquesta obra en diversos apartats, que s'inicien cronològicament amb la infantesa i l'adolescència, però que més endavant acaben orientant-se vers àmbits d'intervenció en què ha incidit, com ara institucions a les quals ha estat vinculat o projectes geolingüístics en què ha participat.

A *Memòries d'un filòleg norantí*, Joan Veny hi descriu amb mà de mestre la casa familiar, el seu poble. Ho fa amb precisió, però també amb calidesa, per evitar-hi la distància asèptica de qui fa una dissecció de la seva vida amb una mirada neutra, com si es tractés d'un fet aliè. Joan Veny hi fa compatible la subjectivitat i la veritat.

A l'hora de cuinar aquestes *Memòries d'un filòleg norantí*, Joan Veny ens aporta informació objectiva, però també una densa humanitat que celebra el goig de ser, sense negar les maltempsades que es fa inevitable afrontar i sense renunciar a una reflexió exigent sobre la societat.

Les anotacions filològiques amb què Joan Veny va amanint el seu text, el converteixen en un viatge a través dels records, però també en un testimoni preciós del riquíssim bagatge de dades i criteris que el